

Електронне декларування: наслідки для суспільства

Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва 4–8 листопада 2016 року провів експертне опитування «Електронне декларування: наслідки для суспільства». Метою опитування було з'ясувати думку експертів щодо перших результатів електронного декларування топ-посадовців, а також наслідків цього процесу для суспільства. Усього опитано 58 експертів.

- Опитані експерти позитивно оцінюють результат електронного декларування, з них абсолютна більшість – безумовно позитивно. Менше десятої частини опитаних оцінюють результат електронного декларування двояко – у чомусь позитивно, у чомусь негативно.
- Серед політиків, які найбільше зробили для того, щоб система електронного декларування була створена і запрацювала, експерти відзначили насамперед Єгора Соболева, Петра Порошенка та Віктора Чумака. Окрім того, значна частина експертів вважає, що заслуга за впровадження електронного декларування лежить не на якомусь конкретному українському політикуві чи групі, а на західних партнерах та міжнародних організаціях, які тиснули на українську владу, та громадянському суспільстві.
- Абсолютна більшість експертів вважає, що електронне декларування – це крок до відкритості та прозорості влади, і водночас констатує, що це крок, здійснений під тиском західних партнерів. Ще експерти зауважують, що електронне декларування стало своєрідним діагнозом стану українського суспільства.
- Опитані експерти схиляються до думки, що реальні статки посадовців є вищими, аніж вказані в деклараціях. Однак значна частина експертів погоджується з тим, що дані в документах більшості декларантів все-таки не надто відрізняються від реальності.
- Декларації Юлії Тимошенко та Олега Ляшка вразили опитаних експертів найбільше. Певне враження справили й декларації Андрія Лозового та братів Дубневичів.
- Відносна більшість опитаних підтримала думку, що НАЗК ретельно перевірятиме лише декларації найбільш одіозних політиків та чиновників, а до всіх інших підходитиме більш формально. Водночас лише 3 експерти вважають, що е-декларації використовуватимуться як спосіб розправи з опозицією.
- Думки експертів щодо наслідків введення електронного декларування поділилися, відносна більшість схиляється до думки, що наслідки будуть серйозні, проте не радикальні, і майже стільки ж експертів вважають, що наслідки будуть не істотними. Водночас лише кілька експертів висловили думку, що наслідків не буде взагалі.
- Серед основних імовірних наслідків експерти виділили падіння довіри населення до влади, втрату рейтингів парламентськими партіями і появу шансів для нових партій, проведення фактичної амністії легалізованих статків і доходів. Деяко менше експертів бачать наслідком реальний наступ на корупційні схеми та отримання Україною безвізового режиму з ЄС. В той же час дострокові парламентські вибори чи масові акції протесту є, на думку експертів, малоімовірними.

- Абсолютна більшість опитаних переконані, що відповідальність за порушення антикорупційного законодавства понесуть лише окремі чиновники чи політики, причому ця відповідальність буде вибірковою.
- Наступними кроками після імплементації електронного декларування повинна стати системна перевірка даних (у співпраці НАЗК, НАБУ, ДФС, МВС, ГПУ тощо), створення незалежного антикорупційного суду та активна робота громадського сектору, який повинен здійснювати паралельну перевірку декларацій та відстежувати й контролювати процес офіційної перевірки.

РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

1. 30 жовтня завершився процес подачі електронних декларацій топ-чиновниками і політиками. Як Ви загалом оцінюєте результат цього процесу?

	Кількість відповідей
Безумовно, позитивно	30
Скоріше позитивно	24
У чомусь позитивно, у чомусь негативно	5
Скоріше негативно	0
Безумовно, негативно	0

2. А хто з політиків, на Вашу думку, найбільше зробив для того, щоб система електронного декларування була створена і запрацювала?

	Кількість згадок
Єгор Соболев	17
Петро Порошенко	14
Загалом західні партнери та міжнародні організації (в т.ч. МВФ)	14
Віктор Чумак	10
Громадянське суспільство загалом	7
Володимир Гройсман	5
Сергій Лещенко	4
Віталій Шабунін	4
Андрій Парубій	3
Мустафа Найем	3
По одній згадці: Павло Костенко; Олексій Рябчин; Олександр Данилюк; Дмитро Шимків; Ігор Луценко; Олена Сотник; Наталія Корчак; Руслан Радецький; загалом «Єврооптимісти»	9

3. Чим, на Вашу думку, стало для суспільства електронне декларування доходів та статків чиновників і політиків? (зазначте те, що вважаєте за потрібне)

	Кількість згадок
1 – це крок до відкритості і прозорості влади	40
2 – це справжній діагноз стану українського суспільства	38
3 – це ефективний антикорупційний захід	25
4 – це дієвий спосіб розправи з противниками нинішньої влади	3
5 – це вимушений захід під тиском західних партнерів	39
6 – це явна перемога громадянського суспільства та прогресивних суспільних сил	25
7 – це насправді легалізація статків та доходів	12
8 – це спосіб усунення від влади осіб, задіяних в корупції	6

9 – інше (що?) По одній згадці: – Підвищення компетентності суспільства. – Тактична перемога громадянського суспільства та прогресивних суспільних сил, за якою слід очікувати численні спроби реваншу. – Стимулювання ненависті до багатих і соціалістичного популізму. – Ефективний засіб делегітимації вищих владних інститутів України, посилення соціальної ворожнечі та егалітаристських настроїв в суспільстві. – Шок, зростання протестних настроїв.	5
10 – важко сказати	2

4. На Вашу думку, наскільки задекларована політиками і чиновниками інформація відповідає їхнім реальним доходам і статкам?

	Кількість відповідей
У більшості декларантів реальні доходи і статки вищі, ніж задекларовані	30
В цілому задекларована інформація відповідає реальним доходам і статкам	21
У більшості декларантів реальні доходи і статки нижчі, ніж задекларовані	1
Важко сказати	7

5. Декларації яких політиків чи чиновників вразили Вас найбільше? (назвіть не більше трьох імен)

	Кількість згадок
Юлія Тимошенко	12
Олег Ляшко	11
Андрій Лозовий	7
Богдан та Ярослав Дубневичі	7
Петро Порошенко	5
Арсен Аваков	5
Володимир Гройсман	5
Анатолій Матвієнко	3
Анатолій Матіос	3
Олесь Довгий	3
Сергій Мельничук	3
Ігор Сліденко	2
Геннадій Кернес	2
Нестор Шуфрич	2
Валерія Гонтарева	2
Сергій Лещенко	2
Інші По одній згадці: Юрій Луценко; Ігор Черкаський; Володимир Парасюк; Вадим Нестеренко; Олександр Вілкул; Євгеній Геллер; Ігор Гринів; Ігор Кононенко; Ганна Гопко; Сергій Львовичкін; Андрій Садовий; Олександр Данилюк; Ігор Мосійчук; Вячеслав Константиновський; Ігор Котвіцький; Микола Княжицький; Іванна Климпуш-Цинцадзе (у позитивному контексті)	17

6. На Вашу думку, наскільки ретельно Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) перевірятиме електронні декларації?

	Кількість відповідей
НАЗК перевірятиме всі електронні декларації, з приводу яких існуватимуть обґрунтовані підозри у порушенні законодавства	6
НАЗК перевірятиме окремі електронні декларації найбільш одіозних політиків і чиновників	24
НАЗК перевірятиме електронні декларації тих політиків і чиновників, які перебувають в опозиції до влади	3
НАЗК перевірятиме електронні декларації лише формально і поверхово	18
Інше – що? По одній згадці: <ul style="list-style-type: none"> – Наразі не існує ні предмету, ні механізму перевірки, тому процес перевірки відкладеться і в найгіршому варіанті декларації будуть використовуватися в разі кримінального провадження проти когось конкретно, а в найкращому – почнеться розробка такого механізму. – Практика покаже. На жаль, осіб з сумнівними і корупційними статками вистачає в усіх фракціях ВР, уряді, судах тощо, і вони мають можливості зловживати і впливати на процес перевірок. – Судячи зі складу НАЗК та їх теперішньої активності процес буде формальним, проте за участі активістів громадськості діяльність НАЗК буде значно активнішою. Якщо налагодиться співпраця з НАБУ – буде ефект. – Вибірковий підхід матиме місце – за неформальними вказівками із АП, але не стосовно опозиції за назвою, а скоріше стосовно внутрішньої опозиції. – Підхід, скоріш за все, буде не системним (як у запропонованих варіантах відповідей), а індивідуальним. – Все закінчиться таким самим пшиком, як і люстрація. – Варто очікувати всього, про що йдеться в пунктах 1–4. Є підстави так вважати. Але результативність буде різною. 	8

7. Як Ви вважаєте, чи будуть наслідки і наскільки серйозні від оприлюднення електронних декларацій?

	Кількість відповідей
Так, наслідки будуть, і дуже серйозні	5
Наслідки будуть вагомими, але не радикальними	20
Певні наслідки будуть, але не істотні	27
Насправді ніяких наслідків не буде, шум пройде, і все затихне	6
важко сказати	1

8. Якщо Ви вважаєте, що наслідки будуть, то які саме? (оберіть те, що вважаєте за потрібне)

	Кількість згадок
1 – повна втрата довіри населення до влади	28
2 – початок реального наступу на корупційні схеми	15
3 – втрата рейтингу парламентськими партіями і поява шансів для нових партій	21
4 – очищення влади від посадовців, що можуть бути причетними до корупції	13
5 – дострокові парламентські вибори	1
6 – масові заворушення, акції протесту та непокори	3
7 – отримання Україною безвізового режиму	14
8 – зростання авторитету громадянського суспільства та його лідерів	13
9 – проведення фактичної амністії легалізованих статків і доходів	20
10 – зниження спротиву опозиції у Верховній Раді, вирішення проблеми необхідної більшості	5
11 – зменшення фінансової допомоги Україні від міжнародних організацій	13
12 – інше (що?) По одній згадці: – Саме ПОЧАТОК наступу на корупційні схеми. Очищення влади СПОЧАТКУ ЛИШЕ ВІД КІЛЬКОХ посадовців, що пов'язані у корупційних схемах. – Окремі депутати не зможуть на чергових виборах пройти знову до ВР, рейтинг деяких парламентських партій знизиться. – Якщо це не перетвориться на чергову кампанію, то це може змінити склад чиновницько-депутатського корпусу (до влади не будуть йти одіозні фігури, мета яких лише збагачення). Це може стати у майбутньому поступовим оновленням влади. Але для цього потрібно повертати довіру до чиновників; прискіпливий погляд на кожного політика і чиновник. – Застереження від подальшого незаконного збагачення для діючих політиків і державних службовців, а також створення певного обмеження для осіб, які планують стати політиками або держслужбовцями з корисливих мотивів. – Поглиблення соціальної апатії, відчуження суспільства не лише від влади, але й від держави, як такої. – Погіршення міжнародного іміджу України, ускладнення умов для протидії російській агресії. – Початок вибіркового переслідування деяких виконавців корупційних схем.	7

9. На Вашу думку, чи понесуть політики і чиновники відповідальність за порушення, пов'язані з поданням і змістом електронних декларацій?

	Кількість згадок
Так, усі порушники понесуть відповідальність	0
Більшість порушників понесе відповідальність	3
Відповідатимуть лише окремі порушники, причому вибірково	43
Ніхто не понесе відповідальності	8
Інше – що? По одній згадці: – Дуже мало хто понесе відповідальність. – Без зміни судової влади навряд чи суспільству варто очікувати притягнення корупціонерів до відповідальності.	2
Важко сказати	3

10. Які, на Вашу думку, мають бути наступні кроки після оприлюднення е-декларацій і хто їх має зробити? (відкрите запитання)

Для громадянського суспільства

Громадянське суспільство та антикорупційні активісти повинні проводити паралельний моніторинг декларацій та висвітлювати знайдені порушення, а також відстежувати та контролювати діяльність НАЗК.

«Контроль громадянського суспільства за роботою НАЗК, тиск задля того, щоб електронне декларування не стало просто великим розчаруванням для суспільства. Не можна допустити того, щоб такий стан речей став загально відомою нормою. Важливо, щоб підвищення прозорості влади означало її відповідальність перед суспільством».

Для Верховної Ради

Основне завдання Верховної Ради – забезпечити адекватну судову реформу, зокрема створення незалежного антикорупційного суду, а також здійснити низку до антикорупційного законодавства. Серед інших завдань – здешевлення політики та зниження впливу фінансово-промислових груп на політику задля зменшення її корумпованості.

«Створення антикорупційного суду – для забезпечення невідворотності покарання за незаконне збагачення. Відповідний закон має ухвалити ВРУ».

«Проведення повноцінної політичної реформи: зміна виборчої системи; заборона політичної реклами (зменшує вартість парламентських виборів у 4-5 разів, збільшує шанси для нових і небагатих партій); детінізація діяльності політичних партій; реальне проведення реформ в усіх сферах, що дозволить знизити корупційні чинники».

«Верховна Рада України до 1 січня 2017 року (наступний етап е-декларування) мала б удосконалити антикорупційне законодавство, зокрема: - ст. 366-1 Кримінального кодексу – в частині обов'язкового звільнення з посад усіх осіб, які вчинили цей злочин, незалежно від іншого покарання; в частині заборони звільнення від кримінальної відповідальності за нього; в частині зменшення вартості об'єкта декларування відповідно до Примітки до цієї статті та неприв'язки його до мінімального розміру заробітної плати; - ст. 209 Кримінального кодексу – в частині невідворотності відповідальності третіх (інших) осіб, яким передають неправомірну вигоду та інші активи; - ст. 46 та ін. Закону про запобігання корупції, ст. 172-б КУпАП – в частині унеможливлення посилання у майбутньому на доходи від продажу речей (картини, коштовності тощо), якщо їхня вартість не була встановлена шляхом проведення експертизи у встановленому порядку; також мають бути визначені «поважні причини», через які особа може невчасно подати декларацію (тривале перебування в зоні АТО і взяття участі в бойових діях, знаходження документів на окупованій території тощо)».

Для НАЗК

Поточними завданням НАЗК є усунення технічних проблем з базою даних декларацій та створення чіткої методології перевірки даних. Експерти наголошують саме на необхідності комплексної роботи з усіма органами, які можуть допомогти у перевірці декларацій та виявленні порушень, зокрема з НАБУ, фіскальною службою, прокуратурою, поліцією, Національним банком.

«Розробка чіткої методології перевірки декларацій».

«Технічні рішення – вдосконалити програмне забезпечення шляхом або залучення розробника, або стороннього підрядника».

«НАЗК має почати планомірну перевірку усіх декларацій задля встановлення джерел походження прибутків, готівки тощо. У разі встановлення невідповідностей – ініціювати адміністративні та кримінальні провадження та належним чином розслідувати їх відповідно до норм законодавства України – задля уникнення подальшого оскарження рішень».

«Робота НАЗК у співпраці з НАБУ, МВС, Прокуратурою, Держфінінспекцією, НБУ з виявлення фактів адекватності задекларованих доходів та майна, та фактів несплати податків з задекларованих доходів/майна; у випадку виявлення порушень – притягнення до відповідальності за законом».

«НАЗК і НАБУ повинні організувати свою роботу так, щоб забезпечити протягом 2–3 місяців передачу до суду проваджень стосовно принаймні кількох сотень осіб, які вчинили правопорушення, передбачені ст. 172-6 КУпАП і статтями 366-1 та 368-2 Кримінального кодексу».

Список опитаних експертів

1. Ануфрієв Юрій	33. Ляшенко Олексій
2. Барікова Анна	34. Міський Вадим
3. Бекешкіна Ірина	35. Міщенко Михайло
4. Бєлий Дементій	36. Наталенко Ніна
5. Бойко Тетяна	37. Паливода Любов
6. Борзило Інна	38. Палій Олександр
7. Бунік Микола	39. Парашевін Максим
8. Бутін Андрій	40. Пономаренко Володимир
9. Варналій Захарій	41. Пригула Тарас
10. Вергелес Таня	42. Радченко Євген
11. Волосевич Інна	43. Семиволос Ігор
12. Волошина Алла	44. Сорока Олена
13. Гайдай Дарія	45. Старик Володимир Петрович
14. Гарань Олексій	46. Тимошук Віктор
15. Голуб Марія	47. Тодоров Ігор
16. Гонюкова Лілія	48. Український Дмитро
17. Горєцький Олексій	49. Урмановський Олександр
18. Дворовий Максим	50. Федець Ірина
19. Жарова Любов	51. Філяк Ярослав Юрійович
20. Жигун Лариса	52. Хавронюк Микола
21. Замятін Віктор	53. Халавка Тарас
22. Захаров Євген	54. Худик Андрій
23. Калітенко Олександр	55. Чижов Георгій
24. Конончук Світлана	56. Юрчишин Ярослав
25. Косє Ірина	57. Якименко Юрій
26. Котигоренко Віктор	58. Якимчук Дмитро
27. Кошель Олексій	
28. Купрій Володимир	
29. Курінний Олексій	
30. Лазарчук Петро	
31. Левченко Ольга	
32. Логацький Віктор	